



O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA  
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK  
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

## “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI”

mavzusidagi III xalqaro ilmiy-nazariy va  
amaliy anjuman materiallari



2026-yil 12-fevral





**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA  
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI  
VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI**

**BOBUR NOMLI XALQARO JAMOAT FONDI**

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR  
MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA  
MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI**

III xalqaro ilmiy-nazariy va amaliy anjuman materiallari

**Toshkent – 2026**



## ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI THE ROLE OF ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR'S LEGACY IN THE DEVELOPMENT OF EASTERN STATEHOOD AND CULTURE

**Abduraxmanov Shavkatjon Ashurovich**

Filologiya fanlari nomzodi,  
Namangan davlat universiteti dotsenti  
ORCID: 0009-0004-8169-5760

**Karimova A'loxon Abdullajon qizi**

Namangan davlat universiteti talabasi  
E-mail: @alokarimova2000@gmail.com  
DOI: 10.52773/tsuull.conf.2026./NAZZ2595

**Annotatsiya.** *Ushbu maqola Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) merosining Sharq davlatchiligi va madaniyatining rivojida tutgan o'rni haqida yozilgan. Temuriy an'analarni Janubiy Osiyoga transplantatsiya qilish orqali Boburiylar imperiyasiga asos solgan Boburning siyosiy pragmatizmi, harbiy innovatsiyalari (artilleriya va otliq taktikalari), markazlashgan monarxiya modeli va diniy bag'rikenglik tamoyillari Sharq davlatchiligining yangi paradigmasini shakllantirdi. “Boburnoma” asarining noyob avtobiografik uslubi, shoirlik ijodi, Temuriy charbag' an'anasini Hindistonga ko'chirishi va transkultural almashinuvlar (savdo, sufiylik, taomnomalar sintezi) orqali pers-turk madaniy sintezining kengayishiga hissa qo'shdi. Tadqiqotda Bobur merosining imperiya tarixi, transkultural aloqalar va madaniy sintez jarayonlaridagi dolzarbligini ko'rsatib, uning O'zbekiston mustaqilligi davridagi o'rganilishi va targ'ib qilinishi yosh avlodga vatanparvarlik va intellektual tafakkurni rivojlantirishdagi ahamiyati haqida bayon qilingan.*

**Kalit so'zlar:** *Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, Boburiylar imperiyasi, Temuriy an'analari, pers-turk madaniy sintezi, Sharq davlatchiligi, transkultural aloqalar, markazlashgan monarxiya, diniy bag'rikenglik, charbag' me'morchiligi, madaniy almashinuv, O'rta Osiyo, Janubiy Osiyo, imperiya tarixi.*

**Annotation.** *This article examines the role of Zahiriddin Muhammad Babur's (1483–1530) heritage in the development of Oriental statecraft and culture. By transplanting Timurid traditions to South Asia and founding the Mughal Empire, Babur's political pragmatism, military innovations (artillery and cavalry tactics), centralized monarchy model, and principles of religious tolerance shaped a new paradigm of Oriental statehood. Through the unique autobiographical style of “Boburnoma”, his poetic works, the transfer of the Timurid charbagh tradition to India, and transcultural exchanges (trade, Sufi migration, culinary synthesis), he significantly contributed to the expansion of the*



*Perso-Turkic cultural synthesis. The study highlights the continued relevance of Babur's legacy in imperial history, transcultural relations, and cultural synthesis processes, emphasizing the importance of its research and promotion in independent Uzbekistan for fostering patriotism and intellectual development among the younger generation.*

**Keywords:** *Zahiriddin Muhammad Babur, Boburnoma, Mughal Empire, Timurid traditions, Perso-Turkic cultural synthesis, Oriental statecraft, transcultural relations, centralized monarchy, religious tolerance, charbagh architecture, cultural exchange, Central Asia, South Asia, imperial history.*

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) Sharq sivilizatsiyasining murakkab o'tish davrida Temuriylar sulolasining siyosiy tanazzuli va yangi imperiya modellarining shakllanishi bosqichida siyosiy-harbiy rahbar, shoir, tarixchi va madaniy sintezchi sifatida noyob rol o'ynagan shaxsdir. Temuriy naslidan bo'lgan Bobur Chingiziy va Temuriy an'analarni birlashtirib, ularni Janubiy Osiyo sharoitlariga moslashtirish orqali Boburiylar (Mug'ullar) imperiyasini asos solib, pers-turk madaniy sintezining (Persianate synthesis) transregional kengayishiga va Sharq davlatchiligining yangi paradigmasini shakllantirishga hal qiluvchi hissa qo'shdi. Uning faoliyati nafaqat harbiy g'alabalar va markazlashgan davlat tuzumini barpo etishda, balki avtobiografik adabiyot, tarixnavislik, geografiya va botanika sohasidagi ilmiy kuzatishlar, shuningdek, madaniy almashinuv mexanizmlarini rivojlantirishda ham chuqur iz qoldirdi. Boburning “Boburnoma” asari bu davrning eng muhim birlamchi manbalaridan biri bo'lib, shaxsiy introspeksiya, realistik tasvir va transkultural kuzatuvlarni birlashtirgan holda, XV–XVI asrlar O'rta Osiyo va Janubiy Osiyo madaniy-siyosiy landshaftini noyob darajada yoritadi [Boburnoma, 2002: 704]. Ushbu maqola Bobur merosining Sharq davlatchiligi va madaniyatidagi o'rnini, uning Temuriy markazlashgan monarxiya modelini Hindiston kontekstida adaptatsiya qilishi, pers-turk madaniy sintezini mustahkamlashi va keyingi Boburiylar davrida gullagan sivilizatsiya poydevorini yaratishdagi rolini ilmiy nuqtai nazardan tahlil etishga bag'ishlangan. Tadqiqot Boburning siyosiy pragmatizmi, harbiy innovatsiyalari, adabiy-ijodiy faoliyati va madaniy integratsiya strategiyalarini bir butun sifatida ko'rib chiqib, uning merosining Sharq sivilizatsiyasining evolyutsiyasidagi ko'p qirrali ta'sirini ochib berishni maqsad qiladi.

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) Sharq sivilizatsiyasining o'tish davrida Temuriylar sulolasining tanazzuli va yangi imperiya modellarining shakllanishi bosqichida siyosiy, harbiy va madaniy jihatdan murakkab sintezni amalga oshirgan shaxs sifatida tarixiy ahamiyatga ega. Temuriy avlodidan bo'lgan Bobur, Chingiziy va Temuriy urf-odatlarini birlashtirib, ularni Janubiy Osiyo sharoitlariga moslashtirish orqali Boburiylar imperiyasini (Mug'ullar imperiyasi) asos solib, pers-turk madaniy sintezining (Persianate culture)



kengayishiga va Sharq davlatchiligining yangi paradigmasini shakllantirishga asosiy hissa qo'shdi. Uning merosi nafaqat harbiy g'alabalar va davlat qurilishida, balki avtobiografik adabiyot, tarixnavislik va madaniy almashinuv mexanizmlarini rivojlantirishda ham chuqur iz qoldirdi. Bu jarayon Sharqning markazlashgan monarxiya modellari, diniy-siyosiy tolerantlik va elita madaniyatining evolyutsiyasini belgilab, keyingi asrlarda Akbar, Jahongir va Shoh Jahon davrlarida gullagan Boburiylar tsivilizatsiyasining poydevorini yaratdi.

Boburning davlatchilikdagi hissasi Temuriy markazlashgan boshqaruv modelining transplantatsiyasi va uning Janubiy Osiyo kontekstida adaptatsiyasi bilan tavsiflanadi. Farg'ona vodiysidagi dastlabki taxt kurashlari (1494–1504) va Samarqanddagi muvaffaqiyatsiz yurishlaridan keyin Kobulni egallashi (1504) uning strategik bazasini shakllantirdi. [Boburnoma, 2008: 680]. Bu bosqichda Bobur Temuriy an'alariga asoslangan holda mahalliy qabilaviy elitani integratsiya qilish, harbiy ittifoqlar tuzish va pragmatik diplomatiyadan foydalanish orqali siyosiy barqarorlikni ta'minladi. 1526-yildagi Birinchi Panipat jangida Ibrohim Lodini mag'lub etishi Boburiylar imperiyasining asosini qo'ydi va Sharq davlatchiligiga yangi harbiy texnologiyalarni osmonli tipidagi artilleriya va otliq taktikalarini kiritdi. Bu innovatsiyalar an'anaviy hind-rajput harbiy tizimlarini tubdan o'zgartirib, Shimoliy Hindistonni (Panjobdan Bengalgacha) birlashtirish imkonini berdi. Boburning davlat modeli Temuriy markazlashgan monarxiya, Chingiziy merosidagi qabilaviy ittifoqlar va hind-musulmon siyosiy an'alarining gibrud shaklini ifodalaydi: podshoh mutlaq hokimiyatga ega bo'lib, lekin mahalliy elitani jalb qilish, diniy bag'rikenglik (sunniiy ortodoksiyadan chetlanib, hindu va boshqa dinlarga nisbatan tolerantlik) va savdo yo'llarini nazorat qilish orqali iqtisodiy integratsiyani ta'minladi [Boburnoma, 2018: 704]. Bu model keyinchalik Akbar tomonidan yanada rivojlantirilib, Boburiylar imperiyasining uzoq muddatli barqarorligini ta'minladi va Sharq davlatchiligida markazlashgan byurokratik tuzumlarining rivojlanishiga turtki bo'ldi.

Madaniy meros nuqtayi nazaridan Bobur pers-turk madaniy sintezining (Persianate synthesis) eng yorqin vakillaridan biri sifatida Sharq madaniyatining transregional xususiyatlarini mustahkamladi. Uning “Boburnoma” asari chig'atoy turkiy tilida yozilgan avtobiografik memuar islomiy adabiyotda o'ziga xos bo'lgan shaxsiy introspeksiya va realistik tasvir uslubini namoyon etadi. Bu asar nafaqat siyosiy voqealarni, balki geografiya, botanika, etnografiya va ijtimoiy normalarni batafsil yoritib, XV–XVI asrlar O'rta Osiyo va Janubiy Osiyo madaniy landshaftini noyob manba sifatida saqlab qoldi. “Boburnoma”ning tarixiy ahamiyati shundaki, u Temuriy-Renessans an'alarini Janubiy Osiyoga ko'chirib, keyingi Boburiylar adabiyoti va tarixnavisligiga (masalan, “Akbarнома”) asos bo'ldi. Bobur shoir sifatida ham muhim: uning “Diyon” i va g'azallari aruz va xazaj bahrlarda yozilgan bo'lib, temuriy nostalgija, insoniy



fazilatlar va estetik normalarni aks ettiradi [Kulliyot, 2022: 6]. Uning madaniy faoliyati me'morchilik va bog'dorchilikda yaqqol namoyon: Kobuldagi Bog'i Bobur va Agrada Yamuna bo'yidagi bog'lar Temuriy charbag' an'anasini Hindistonga olib kirib, Sharq landshaft arxitekturasini boyitdi. Bobur saroyida turkiy-pers shoirlari, rassomlari va olimlarini jalb etishi madaniy almashinuvni rag'batlantirdi: savdo yo'llari, sufiylik migratsiyasi, taomnomalar (markaziy osiyolik turkiy oshxona va hind taomlari sintezi) va me'morchilik uslublari orqali O'rta Osiyo va Janubiy Osiyo o'rtasidagi madaniy bog'lanishlar mustahkamlandi. Bu jarayon pers tilining saroy tili sifatida kengayishiga va Boburiylar davrida miniatyura san'ati, adabiyot va falsafaning gullashiga zamin yaratdi.

Boburning merosi Sharq davlatchiligi va madaniyatining rivojida tutgan o'rni bugungi ilmiy tadqiqotlarda ham dolzarb: uning islohotlari ruhiy-intellektual rivojlanish, milliy madaniyat shakllanishi va transkultural aloqalarni o'rganishda muhim manba bo'lib qolmoqda [Bo'riyev, 2015: 152]. O'zbekiston mustaqilligi davrida Bobur merosini o'rganish va targ'ib qilish (jumladan, 2023-yilda tashkil etilgan xalqaro konferensiyalar) yosh avlodda vatanparvarlik va ilmiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Zahiriddin Muhammad Bobur merosi Sharq davlatchiligi va madaniyatida chuqur va ko'p qirrali iz qoldirdi. U Temuriy an'analarni Janubiy Osiyoga ko'chirib, mahalliy sharoitlarga moslashtirish orqali yangi imperiya modelini yaratdi va pers-turk madaniy sintezining kengayishiga hal qiluvchi turtki berdi. Davlatchilikda markazlashgan monarxiya, harbiy innovatsiyalar (artilleriya va otliq taktikalari), pragmatik diplomatiya va diniy bag'rikenglikni birlashtirgan gibril tuzum shakllantirdi. Bu Boburiylar imperiyasining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlab, Akbar va undan keyingi avlodlar davrida gullagan byurokratik-madaniy tizimlarning asosini qo'ydi. Madaniy jihatdan “Boburnoma”ning noyob avtobiografik uslubi, shoirlik ijodi va Temuriy charbag' an'anasini Hindistonga olib kirishi orqali O'rta Osiyo bilan Janubiy Osiyo o'rtasidagi transkultural aloqalarni mustahkamladi: savdo, sufiylik, taomnomalar sintezi va estetik normalar almashinuvi Sharq madaniyatining gibril shakllarini vujudga keltirdi.

Bugungi kunda Bobur merosi imperiya tarixi, transkultural tadqiqotlar va milliy o'zlik masalalarida muhim manba bo'lib qolmoqda. O'zbekiston mustaqilligi davrida uni o'rganish va targ'ib qilish yosh avlodda vatanparvarlik, ilmiy tafakkur va global madaniy dialogga ochiqlikni rivojlantirmoqda. Umuman olganda, Bobur nafaqat buyuk imperiya asoschisi va shoir, balki Sharq tsivilizatsiyasining siyosiy-madaniy evolyutsiyasini belgilab bergan noyob shaxsdir. Uning merosi global madaniy merosning ajralmas qismi bo'lib, tsivilizatsiyalararo o'zaro ta'sir mexanizmlarini chuqurroq anglash va Sharq madaniyatining kelajagini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.



### **Adabiyotlar:**

1. Boburnoma. Matnni nashrga tayyorlovchilar: Porso Shamsiyev, Sodiq Mirzayev. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2002/2018. 680- 704-bet.
2. Kulliyot (Oltijildlik mukammal asarlar to‘plami). Toshkent: Zilol buloq nashriyoti, 2022. 6-jild.
3. Bobur ensiklopediyasi. Tashabbuskorlar guruhi (rahbar: Aziz Qayumov). Toshkent: Sharq nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi, 2014. 856-bet.
4. Omonullo Bo‘riyev. “Boburnoma” dagi toponimlar izohli lug‘ati. Toshkent: Navro‘z nashriyoti, 2015. 152-bet.
5. Saidbek Xasanov, Shokirjon Rustamxo‘jayev. Bobur Shohning ikki farmoni (izohli nashr). Toshkent: Fan nashriyoti, 2010. 120-bet.